

Exam. Code : 103201

Subject Code : 1004

B.A./B.Sc. Ist Semester

AGRICULTURAL ECONOMICS AND MARKETING
(Agricultural Economics—I)

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—100

Note :— Attempt **FIVE** questions in all. Question No. **1** is compulsory and carries **20** marks. Attempt **ONE** question each from **four** units. Each question carries **20** marks.

1. Attempt **all** short answer questions :

- (i) Importance of agriculture in economic development.
- (ii) Factor contribution of agriculture to economy.
- (iii) Changing role of agriculture.
- (iv) Difference between Collective and State farming systems.
- (v) Define contract farming.
- (vi) Explain the relationship between enterprises when there are joint products.
- (vii) Properties of isoquants in case of factor-factor relationships.

- (viii) Discuss the farm size-productivity controversy.
- (ix) Difference between cropping pattern and cropping intensity.
- (x) Define diversification of cropping pattern.

UNIT—I

- 2. Explain the role of agriculture in economic development.

OR

- 3. Is interdependence between agriculture and industry increasing or decreasing ? Give reasons for that.

UNIT—II

- 4. What are the essentials of making a co-operative system successful in India ? Why they are not performing well ?

OR

- 5. Give the different types of contract farming models. Which one do you think is most useful for farmers ?

UNIT—III

- 6. Explain the rational and irrational zone of production function for agriculture.

OR

- 7. Discuss why the farm-size productivity relationship has changed in the post-green revolution period ?

UNIT—IV

8. Discuss the reasons for inter-state variations in agricultural growth in India.

OR

9. Define mechanisation and explain how it has revolutionised the Indian agriculture.

(Punjabi Version)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ 20 ਅੰਕ ਹਨ। ਚਾਰ ਯੂਨਿਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 20 ਅੰਕ ਹਨ।

1. ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ :
  - (i) ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।
  - (ii) ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਫੈਕਟਰ ਯੋਗਦਾਨ।
  - (iii) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਭੂਮਿਕਾ।
  - (iv) ਸਮੂਹਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿਸਟਮਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ।
  - (v) ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਤ ਕਰੋ।
  - (vi) ਜਦੋਂ ਸਾਂਝੇ ਉਤਪਾਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
  - (vii) ਕਾਰਕ-ਕਾਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਆਈਸੋਕੁਏਂਟਸ (isoquants) ਦੇ ਗੁਣ।
  - (viii) ਫਾਰਮ-ਅਕਾਰ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿਵਾਦ ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

(ix) ਫਸਲੀ ਪੈਟਰਨ ਅਤੇ ਫਸਲ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ।

(x) ਫਸਲੀ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-I

2. ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

3. ਕੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ ? ਉਸ ਲਈ ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ।

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਹਨ ? ਉਹ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

ਜਾਂ

5. ਕੰਟਰੈਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ ਮਾਡਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੱਸੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ?

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਉਤਪਾਦਨ ਕਾਰਜ ਦੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਤਰਕਸੰਗਤ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

7. ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਕਿ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤ-ਅਕਾਰ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਜੀ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

9. ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ਕਿ ਇਸਨੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ?

(Hindi Version)

ਨੋਟ :— ਸਭੀ ਮੈਂ ਸੇ ਪਾਂਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਜਿਏ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ 1 ਅਨਿਵਾਰਯ ਹੈ ਤਥਾ ਇਸਕੇ 20 ਅੰਕ ਹੈਂ। ਚਾਰ ਯੂਨਿਟਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤਿਯੇਕ ਮੈਂ ਸੇ ਏਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਜਿਏ। ਪ੍ਰਤਿਯੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇ 20 ਅੰਕ ਹੈਂ।

1. ਸਭੀ ਛੋਟੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਜਿਏ :
- (i) ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ ਕਾ ਮਹਤਵ।
  - (ii) ਅਰਥਵਿਯਵਸਥਾ ਕੇ ਲਿਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ ਕਾ ਫੈਕਟਰ ਯੋਗਦਾਨ।
  - (iii) ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ ਕੀ ਬਦਲਤੀ ਭੂਮਿਕਾ।
  - (iv) ਸਾਮੂਹਿਕ ਔਰ ਰਾਜਯ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ ਪ੍ਰਣਾਲਿਯੋਂ ਕੇ ਬੀਚ ਅੰਤਰ।
  - (v) ਅਨੁਬੰਧ ਖੇਤੀ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੇਂ।
  - (vi) ਜਬ ਸੰਯੁਕਤ ਉਤਪਾਦ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਤੋ ਉਦਯੋਗੋਂ ਕੇ ਮਧਯ ਸੰਬੰਧੋਂ ਕੀ ਵਯਾਖਯਾ ਕੀਜਿਏ।
  - (vii) ਕਾਰਕ-ਕਾਰਕ ਸੰਬੰਧੋਂ ਕੇ ਮਾਮਲੇ ਮੈਂ ਆਇਸੋਕੁਯੂਏਂਟਸ (Isoquants) ਕੇ ਗੁਣ।

- (viii) कृषि आकार-उत्पादकता विवाद पर चर्चा करें।
(ix) फसल पैटर्न और फसल की तीव्रता के बीच अंतर स्पष्ट करें।
(x) फसल पैटर्न के विविधीकरण को परिभाषित करें।

यूनिट—I

2. आर्थिक विकास में कृषि की भूमिका की व्याख्या करें।

अथवा

3. क्या कृषि और उद्योग में अंतर निर्भरता बढ़ रही है या घट रही है ? इसके लिए कारण बताएं।

यूनिट—II

4. भारत में एक सहकारी प्रणाली को सफल बनाने के लिए क्या आवश्यकताएं हैं ? वे अच्छा प्रदर्शन क्यों नहीं कर रहे हैं ?

अथवा

5. विभिन्न प्रकार के अनुबंध खेती मॉडल बताइए। आपके अनुसार किसानों के लिए कौनसा सबसे उपयोगी है ?

यूनिट—III

6. कृषि के लिए उत्पादन कार्य के तर्कसंगत और गैर-तर्कसंगत क्षेत्र की व्याख्या करो।

अथवा

7. चर्चा करें कि हरित क्रांति के बाद की अवधि में खेत-आकार उत्पादकता संबंध क्यों बदल गया है ?

यूनिट—IV

8. भारत में कृषि विकास में अंतर-राज्य विभिन्नताओं के कारणों पर चर्चा करें।

अथवा

9. मशीनीकरण को परिभाषित करें और व्याख्या करें कि इसने भारतीय कृषि में कैसे क्रांति ला दी है।